

КОНЦЕПТ “ТРАДИЦІЯ – ІННОВАЦІЯ” У КОНТЕКСТІ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

3. Боголюбська М.С. Музично-хореографічне мистецтво в системі естетичного і морального виховання. – М., 1986.

4. Ваганова А.Я. Основы классического танца. – СПб.: Лань, 2002. – 207 с.

5. Тарасов Н. Классический танец. – М.: Искусство, 1981. – 479 с.

6. Чурпіта Т.М. Музичне оформлення уроку класичного танцю. Метод. рек. – К.: КНУКіМ, 2001. – 17 с.

7. Падалка Г.М. Мистецька освіта студентської молоді: сучасні підходи // Молодь в сучасному світі: Морально-естетичні та культурологічні виміри. – К.: Вид. МУЛП, 2001. – С. 188 – 190.

8. Цветкова Л.Ю. Методика викладання класичного танцю в школі: Метод. рек. – К.: ІЗМН, 1998. – 76 с.

9. Цветкова Л.Ю. Методика викладання класичного танцю. Підручник. – 2-е вид. – К.: Альтерпрес, 2007.

*Жанна Ясеницька, старший викладач кафедри культурології та українознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

КОНЦЕПТ “ТРАДИЦІЯ – ІННОВАЦІЯ” У КОНТЕКСТІ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

У статті автором розглядаються питання сучасного стану розвитку декоративно-ужиткового мистецтва, проблеми як теоретичного, так і практичного характеру, а також шляхи подальшого розвитку українського декоративно-ужиткового мистецтва у навчальній та мистецькій сфері.

Постановка проблеми. Життя кожного народу в усіх його проявах відображається у мистецтві. Своєрідність мистецтва кожного етносу визначається соціально-економічними умовами праці та побуту, а також особливостями природних умов, у яких живе той чи інший народ. До того ж творчість кожного народу базується на власних національних традиціях.

На сучасному етапі суспільного життя головним напрямом культурного й національного виховання в Україні є звернення до людини, її духовного розвитку і становлення. Високий рівень розвитку духовного світу та розуміння етнокультури сприяють розвитку традицій національного мистецтва. Проблема статті заторкнула важливі питання щодо стану українського декоративно-ужиткового мистецтва як виду творчості та збереження традицій зі сторони навчання сучасної молоді. Порушена проблема торкається різних сторін, уявлень про станкове і декоративне мистецтво, про диференціацію між авторським, ужитковим і утилітарним, про механізми впливу на розвиток декоративно-ужиткового мистецтва, його зв'язки із навчальним процесом, зі збереженням традицій молодим мистецьким поколінням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні декоративно-прикладне мистецтво розглядається як важлива художня цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікаційну, естетичну та ін.

Важливу роль декоративно-ужиткового мистецтва у навчанні та вихованні молоді підкрес-

лювали вчені Н.П. Сакуліна, Є.А. Фльоріна, Н.А. Ветлугіна, С.І. Ігнат'єв, Е.І. Васильєва, Є.А. Антонович, Ю.В. Юсипчук, О.Є. Ковальов та інші. Дослідження провідних мистецтвознавців Михайла Станкевича, Михайла Фіголя, Марії Шнайдер-Сенюк, Олександра Бабенко, Зої Чегусової звернені до аналізу витоків народного мистецтва та представлення його як професійного виду творчості на теренах України та європейських країн. Численні публікації та наукові дослідження свідчать про значимість подальшого становлення декоративного мистецтва, яке репрезентує глибоко національну культуру.

Мета статті: дослідити функцію декоративного мистецтва як традиційного виду творчості з огляду на сучасний плін розвитку народного та професійного вияву творення мистців. Сьогоднішня проблема розвитку декоративно-ужиткового мистецтва полягає в тому, щоб сформувати не якийсь усереднений, однорідний смак мас, а навпаки, – у стимулюванні індивідуального розвитку на основі існуючого суспільно-історичного досвіду. Саме тому масовість народного мистецтва розглядається мистецтвознавцями не як самоціль, а як можливість охопити його впливом якомога більше членів суспільства, розбудити в них творчу активність, індивідуальність, розгортати професійний рівень навчання молоді традиційним видам народного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні одним із найважливіших завдань, які стоять перед народними майстрами, професійними мистецьки-

КОНЦЕПТ “ТРАДИЦІЯ – ІННОВАЦІЯ” У КОНТЕКСТІ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

ми угрупованнями, навчальними закладами, є відродження українського національного мистецтва, художньої освіти та естетичного виховання молодого покоління. Необхідно формувати в молоді високі естетичні смаки, почуття прекрасного, вміння розуміти й цінувати твори народного та професійного декоративно-прикладного мистецтва, пам’ятки історії та архітектури, красу й багатство рідної природи.

Однією з основних організаційних форм сучасного розвитку українського народного декоративно-прикладного мистецтва є художні промисли. До сфери промислів віднесено майже всі види традиційної творчості та народного художнього виробництва, які з давніх-давен існують на території України: вишивки, узорне ткацтво, гончарство, розпис, художню обробку деревини, шкіри та ін. З питанням колективного та індивідуального в народному мистецтві тісно пов’язане питання традицій і новаторства. Колективні засади народного мистецтва в ході своєї еволюції сформували ядро народної творчості – традицію. Разом з тим традиція ніколи не сприймалась як догма чи канон. Традиція жодним чином не заперечує розвиток, а навпаки, диктує потребу постійного оновлення, розширення, поглиблення. Тому традиційне мистецтво народу постійно супроводжують новації та новаторство [2, 9].

Художня традиція – це стійка система творення образів, естетичних уявлень, історично сформованих у певному середовищі. Основне у традиціях народного декоративного мистецтва – матеріал, техніка його обробки, характер виготовлення предметів, а також принципи і прийоми втілення образу [2, 12]. Вирішальну роль відіграють художні особливості сюжетних зображень, форми виробів, орнамент, виражені живописними, пластичними або графічними засобами. Залежно від характеру взаємозв’язків ці фактори формують специфічні риси окремих видів мистецтва. В історичному аспекті відбувається постійний процес відновлення і розвитку традицій, але принципи, особливості художньої форми у мистецтві народу зберігаються віками, традиції відбивають ту якість, яку ми називаємо класикою мистецтва.

Декоративне мистецтво складається із монументально-декоративного, театрално-декоративного, оформлювального, декоративно-прикладного та художнього конструювання. Сусідами, крім декоративних видів, є також види архітектури і види образотворчого мистецтва. Вони певною мірою визначають межі декоративно-прикладного мистецтва. З одного боку, в його прикладній галузі виступають об’ємно-площинні принципи

побудови форми, аналогічно художньому конструюванню й архітектурі, а з іншого – у декоративній області мають місце зображальні принципи. Цей поділ наочно показує міру утилітарних та декоративно-виражальних якостей у творі мистецтва.

Аналізуючи декоративно-прикладне мистецтво як творчість, доцільно розглянути розуміння поняття традиції, зокрема традиції народного мистецтва. Адже національне мистецтво виражається у національному декоративно-ужитковому мистецтві. Традиції – сукупність духовних і матеріальних цінностей, створених народом протягом великого проміжку часу. Вони відшліфовувалися багатьма поколіннями, при цьому відкидалося все зайве і залишалися найузагальненіші, найдовіреніші їх форми [1, 14]. Традиція у народному мистецтві – то жива пам’ять, закована у зображуваній формі. В ній живе відчуття прекрасного, внутрішньої гармонії з навколишнім світом, що органічно відповідає ладу народного сприйняття. Кожний твір декоративно-ужиткового мистецтва несе в собі певний історичний досвід і досягнення минулого, відбувається спадкоємність ідейних засад. Форма передачі цього досвіду і є традицією.

Національне у творах народного мистецтва виражається через систему світовідчуття, генетичну пам’ять, заковану в знаках і символах. Наче невидимою ниткою кожний твір пронизує національний характер і темперамент, спосіб народного мислення. Все це проявляється в орнаменті, пластичності, кольорі, ритмі, формі тощо.

Традиції – це соціальний досвід етносу, що передається з покоління в покоління протягом тривалого історичного часу: мова, ідеї, ідеали, моральні норми, звичаї, вірування, мистецтво, фольклор. Це прояв ментальності етносу в різних сферах у певних конкретних умовах: клімат, ландшафт, рослинний та тваринний світ. Це найоптимальніший варіант пристосування етносу до середовища. Якщо традиції зруйнувати, то це буде дорого коштувати для народу, тому що простір завойовується не так гарячою зброєю, як знищенням традицій автохтонів і насадженням традицій колонізатора, котрий діє за правилом “рішуче діяти на культуру іншого народу прямим втручанням у процеси, які формують цю культуру” [11, 75]. Недарма колись граф Рум’янцев із жахом писав Катерині II з України, що українці “приободрилися и хотят держаться старини” [5, 24].

Втрата культурних і моральних традицій веде до втрати ідентичності етносу й етнічної катастрофи. Народне мистецтво – це колективна творчість, яка відображає світогляд та ідеали

КОНЦЕПТ “ТРАДИЦІЯ – ІННОВАЦІЯ” У КОНТЕКСТІ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

народу, за допомогою якої народ формує своє життєве середовище. Своєю чергою, мистецтво впливає на формування духовного світу особистості. Занепад культури, мистецтва – занепад особистості. Серед чужої мови і традицій людина депресує та озлоблюється [12, 11].

Слід чітко розмежувати поняття: народне мистецтво, декоративно-ужиткове професійне, декоративно-ужиткове промислове [7, 16]. Традиції у народному мистецтві – це безперервний ланцюг (наш безконечник у вишивці, український меандр), перш за все, зв’язок поколінь. Ми не повинні сприймати народне мистецтво як анахронізм, рудимент, щось застигле й чуже сучасному суспільству. Це живий процес, який і сьогодні розвивається. Традиційне не тільки живить нове. Воно органічно входить у контекст епохи [7, 17].

Народне мистецтво – це жива частина сучасної культури українського народу, це його історична пам’ятка. Масове тиражування творів народного мистецтва, перетвореного в сувенірну продукцію, є нерозумінням його змістових початків. Під терміном “декоративно-ужиткове професійне” слід розуміти твори мистців-професіоналів (об’ємні композиції з різних матеріалів, гобелени і т.п.), виконані для функціонування в сучасному побуті, середовищі. Декоративно-ужиткове промислове мистецтво – це те, що виготовляється промисловістю: килими, фарфорові антропоморфні пляшки для напоїв, відлиті статуетки, штамповані вироби. До промислових виробів можна віднести і сувеніри. Художник-дизайнер створює зразок, проект, а виробництво його тиражує.

У сучасному мистецькому плінні змінилися визначення та межі декоративного мистецтва. Відбувається, з одного боку, об’єднання, а з іншого, вирізнення у поняттях “станкове мистецтво” і “декоративне мистецтво” [11].

Поняття “станкове мистецтво” і “декоративне мистецтво” мають як спільні риси, так і відмінності. Живопис, графіка і скульптура, що призначаються для репрезентацій на виставках і в салонах, мають камерний характер, відображають дійсність через зображення конкретних предметів, явищ або подій, – належать до станкового мистецтва. Декоративне мистецтво відображає дійсність в узагальнених, стилізованих формах, часто далеких від конкретної характеристики зображуваного предмета. Нерідко твори декоративного мистецтва мають монументальний характер і виконуються автором не для художніх виставок, а для оздоблення екстер’єрів та ландшафтних композицій [4].

У наш час стираються грані між “станковою картиною” та декоративним мистецтвом – особ-

ливо між абстрактною картиною і такими видами декоративного мистецтва, як гобелен, килим, керамічні й емалеві панно тощо. Трапляються станкові картини, декоративніші за декоративне мистецтво. Це відбувалося з початку XX століття, коли українське народне мистецтво почало експонуватися не тільки на рідних пленерах, а й у Західній Європі. Професійні художники відкрили для себе великий пласт народної культури. Однак традиційне декоративне мистецтво у нас вважається за II гатунок, а “станкове” – I гатунок.

У класичному розумінні мета декоративного мистецтва – формування естетичного середовища людини, мета “станкового мистецтва” – передача в художніх образах інформації про довколишній світ. І те, й інше мистецтво є “ідеологічним фронтом” (як казали в радянські часи), незважаючи на всі заперечення, просто бувають різні ідеології.

У процесі інтеграції мистецтв у 90-х рр., взаємопроникнення окремих жанрів і видів утвердилася рівноправність декоративного мистецтва з іншими видами художньої діяльності. На жаль, якось так історично склалося, що професійне декоративно-ужиткове мистецтво завжди було на периферії уваги загалом до художнього середовища. Але мистецтво художників-професіоналів, особливо в кінці XX ст., стало таким же складним, цікавим і багатогарним, як і живопис, скульптура, графіка. Добре це чи погано, але ж кераміка, скло, текстиль перестали бути тільки утилітарними і до чогось “прикладатися”. Вони вийшли за звичні рамки своїх жанрів і розвиваються на стику багатьох видів і технік. У них відбувається таке змішування образотворчого і декоративного, що важко поділити це на “низьке”, тобто ремесло, і “високе” мистецтво. Перші кроки на цьому шляху зробили керамісти, які продемонстрували надзвичайно сміливі і цікаві експерименти, руйнуючи усталене уявлення про утилітарність і декоративність. Декоративна кераміка трансформувалася у своєрідний синтетичний вид творчості, в якому активно почали використовуватися пластичні і живописні засоби, фактурні можливості матеріалів, а часом і прийоми графіки, театральної декорації.

Нові тенденції руйнували традиційне уявлення про види декоративного мистецтва. Так, у сфері текстилю нові знахідки пластичних ефектів викликали появу такої багатоманітності технік ткання, що термін “гобелен” став лише умовним. В таких роботах головною метою було передати поняття, абстраговане від конкретики [3].

Через те, що в 90-ті рр. головними стали постмодерністський та авангардний напрями в розвитку культури, спостерігається переорієнта-

КОНЦЕПТ “ТРАДИЦІЯ – ІННОВАЦІЯ” У КОНТЕКСТІ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

ція майстрів декоративного мистецтва, переоцінка ними попереднього художнього досвіду та естетичних ідеалів, що веде до поглиблення образно-пластичних пошуків нетрадиційних підходів до матеріалу, відкриваючи його приховані художньо-емоційні можливості, особливо у кераміці, склі, текстилі [4, 93].

Кожен мистецький твір, чи то виріб мають автора. Складним постає розуміння поняття авторського, ужиткового і утилітарного мистецтва у сьогоденному синтезі та переплетенні видів, жанрів мистецтва, зокрема декоративного [3, 86]. Традиційний народний узор, який переходить з одного виробу на інший, в основних своїх рисах є колективною творчістю народу. Авторським твором є оригінальний, неповторний твір художника на основі традиційного мистецтва. До утилітарного мистецтва зазвичай відносять формотворення побутових речей, т. зв. дизайн [7, 18]. Авторський твір, – то передовсім, вияв власної творчої індивідуальності. Він може спиратися на певні мистецькі традиції, нести в собі певні регіональні ознаки, але обов’язково мусить мати свій почерк, стиль, обличчя, принципи формоутворення і засоби художньої виразності. У переважній більшості такі твори виконуються для презентації на художніх виставках [7, 18].

У кінці 80-х – на початку 90-х рр. XX ст. українські мистці радикально змінюють сприйняття декоративних матеріалів як придатних для творення лише утилітарних предметів та сувенірної продукції. Вони руйнують стереотипи і доводять своїми творами, що мовою кераміки, скла, дерева, металу, текстилю можна розв’язувати складні формальні завдання. Водночас професійне декоративне мистецтво, особливо в 2000 – 2004-х рр., рішуче відходить від ужитковості і виходить за межі суто декоративних, тобто прикрашальних ознак.

Відбулися певні зміни у розумінні унікальності твору. Якщо у 80-х роках XX ст. під словом “унікальний” розуміли оригінальність, неповторність (чи майже неможливість повторення), але промислове тиражування таких творів було лише справою часу, то у кінці 80-х – на початку 90-х рр. сформувалося нове поняття унікального. Тепер – у XXI ст. – це твір мистецтва, який зовсім не підлягає тиражуванню. Значення унікальної творчості для всього декоративно-ужиткового мистецтва зумовлене кількома моментами. Саме у сфері унікальної творчості проявляються і розвиваються сміливі й оригінальні, часом суперечливі тенденції формотворення. Виступаючи з авторськими творами, мистці прагнуть донести до глядача свої думки і переживання, використовуючи різні формальні. Декоративно-ужиткове мистецтво

прагне нарівні з іншими видами пластичних мистецтв (скульптурою, живописом, графікою) усвідомити свою важливу роль у сучасній культурі, а відтак і у навчальному аспекті молодого покоління як суттєвого фактора гуманізації середовища, духовності та естетичності людини – громадянина України, намагається гнучко реагувати на тенденції, що з’являються в сучасному суспільстві. І саме наприкінці 90-х рр. декоративне мистецтво одержує новий статус серед інших видів мистецтва, що було зумовлено, передусім, його т. зв. “інтегруванням в образотворення”, яке торкнулось усіх його різновидів.

Висновки. Отже, до чинників, що суттєво впливають на подальший розвиток декоративно-ужиткового мистецтва України, належить цілеспрямоване мистецьке творення у дусі традицій, вливання інноваційних технік, матеріалів, їх гармонійний синтез, новоутворення впливів та навчання мистецько обдарованої молоді з метою донесення високохудожності і довершеності традиційного декоративного мистецтва у національну та світову скарбницю духовності людини.

Декоративне мистецтво України у великому ряді з іншими видами мистецтва повинно мати резерви для свого подальшого розвитку і уберігати надалі властиву йому творчу ініціативність, енергетику. Це завдання повинні розв’язувати рівноступеневі навчальні заклади, Національна спілка художників України, мистецькі осередки, народні художні промисли, руки майстрів, одаровані Божим даром мистця.

1. Антонович Е.А. *Естетичне виховання молоді засобами народного образотворчого мистецтва.* – Івано-Франківськ, 1997. – 128 с.

2. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. *Декоративно-прикладне мистецтво.* – Львів, 1992. – 271 с.

3. Бабенко Олександр. *Народний витвір та авторство.* // *Образотворче мистецтво.* – 2005. – №4. – С. 86.

4. Гуренко Андрій. *Декоративне мистецтво: інновація – менеджмент.* // *Образотворче мистецтво.* – 2006. – №2. – С. 92.

5. Данченко О.С. *Народні майстри.* – К., 1991. – 146 с.

6. Ковальов О.Є. *Методика викладання декоративного мистецтва в загальноосвітній школі.* – К., 1997. – 324 с.

7. Майк Наталія. *Львівська галерея мистецтв: експозиційний процес.* // *Образотворче мистецтво.* 2004. – №1. – С. 16.

8. Чегусова Зоя. *Традиція народного мистецтва: сучасний погляд.* // *Образотворче мистецтво.* – 2007. – №1. – С. 75.

9. Ямборко Ольга. *Український гобелен: культура образу.* // *Образотворче мистецтво.* – 2006. – №2. – С. 100.